

PROSVETA

GLASILO SLOVENSKE NARODNE PODPORNE JEDNOTE

LANTNINA SLOVENSKE NARODNE PODPORNE JEDNOTE

Cene oglasov po dogovoru Rokopisi se ne vračajo

Narodna: Zedinjene države (izven Chicago) \$5.00 na leto, \$2.50 na pol leta in \$1.25 za tri mesece; Chicago in Cileiro \$6.50 na leto, \$3.25 na pol leta, \$1.63 za tri mesece. In za inozemstvo \$9.00

Naslov za vso, kar ima stih v letu

"PROSVETA"

3657-59 So. Lawrence Avenue, Chicago, Illinois

"THE ENLIGHTENMENT"

Organ of the Slovene National Benefit Society.

Owned by the Slovene National Benefit Society.

Advertising rates on agreement.

Subscription: United States (except Chicago) and Canada \$5.00 per year; Chicago \$6.50, and foreign countries \$9.00 per year

"MEMBER OF THE FEDERATED PRESS"

Datum v oglasu n. pr. (Sept. 30, 1934) poleg vašega imena na naslovu, da vam je s tem dnevom potekla naročnina. Ponovite jo pravočasno, da se vam ne ustavi list.

DVANAJSTA URA BIJE ZA AVTOMOBILSKE DELAVCE!

Dvanajsta ura bije za avtomobilске delavce in jih kliče, da se zbude iz sedanje brezbriznosti in se organizirajo. Če bodo delavci pustili avtomobilskim tovarnarjem prosto pot, bo kmalu čas tukaj, ko iztisnejo iz njih še tisto malo delavne moči, ki jo imajo, njih mezde pa pritisnejo tako doli, da ne bo nobene razlike med njih mezdami in mezdami neorganiziranih tovarniških težakov.

Dnevnik si poročajo, da je Henry Ford znižal tedenske delavne dneve s šest na pet s pripombo, da dobe staro mezdo oni delavci, ki izvrše toliko dela v petih dneh, kot so ga prej v šestih.

Na prvi pogled izgleda ta vest precej ugodna za delavce. Ali če človek analizira to vest, tedaj spozna, da za avtomobilске delavce bije ura dvanajsta, da se organizirajo.

Kaj Fordova reforma pomeni za delavce? Delavec napni svoje zadnje moči, da boš toliko produciral v petih dneh v tednu, kolikor si prej v celem tednu. In delavci bodo napeli svoje moči. Delali bodo in delali in producirali prav zanesljivo več, kot bi producirali v petih dneh. Prav malo izmed njih bo pa doseglo produkcijo celega tedna. To malo število bo deležno Fordovega "blagoslovca" t. j. stare mezd, za ostale bo pa veljala mezda za pet dni. Seveda ima Ford tudi za te delavce odškodnino, nagrada (bonus) ji pravijo, ki jo bodo deležni najmočnejši in najkrepkejši delavci, katerim ni tovarniško delo že preveč izsesalo njih delavnih moči. Pa tudi delavci, ki so deležni teh nagrad, so redki.

V drugih avtomobilskih tovarnah ni nič bolje. Le metode so drugačne. Pri njih ni izkoriščanje človeške delavne moči tako vidno, ker se vrši na druge načine, ki ne zagledajo luči dneva v velikih dnevnikih, ampak samo v delavskih listih.

Tako je Packard kompanija nedavno odslovila 26 delavcev, ki so pokrivali strehe zaprtih avtov. Prejemali so po 70 centov na uro. Ker družba ni ustavila produkcije v svoji tovarni, je najela drugih 26 delavcev. Tem pa ni plačala več po 70 centov na uro, ampak le 56 centov za ravno isto delo.

Ta kompanija ima druge metode, da vleče delavce. Delavec, ki dela pet let v podjetju, dobi "gumb priznanja," če pa dela petnajst let, pa dobi uro kot nagrado. Ampak če bi bili delavci plačani za svoje delo, kolikor je njih delo v resnici vredno, bi si vsak delavec lahko kupil toliko ur po petnajstih letih, da bi jih še ne odpeljal s tovarnim avtom.

Chryslerjeva kompanija obljublja nagrado, ali nadzorniki odblijejo toliko od te nagrade zaradi defektivnega dela, da so oni delavci, ki dobe nagrado, skoraj tako redki kot bele vrane.

Budd Wheel kompanija menja tako hitro plačilo od kosa in ure, da delavci ne vedo, kaj imajo dobiti.

Fisher Body kompanija plačuje veliko nižjo mezdo, kot jo je plačevala leta 1920. Lesni delavci so takrat dobivali \$1.10 na uro. Danes dobe od 70 do 85 centov na uro. Lesni delavci, ki so izurjeni strokovnjaki, ki so zaslužili \$1.25 na uro pri delu od kosa, danes zaslužijo po dolarju na uro.

Dodge kompanija je znižala dne 1. septembra mezdo za deset odstotkov. Kmalu za njim je pa Nash kompanija v Racinu znižala mezdo za dvajset odstotkov.

Avtomobilska industrija se je razvila. Avtomobilski tovarnarji lahko danes veliko več producirajo, kot zne-sejo naročila. Pa tudi avtomobilski tovarnarji so postali milijonarji. Položaj avtomobilskih delavcev se je poslabšal. Po letu 1920 so pričele padati mezde, izkoriščanje delavcev se je povišalo. Delavci nimajo odporne sile, ker niso organizirani. Delavski položaj se obrača na slabo počasi, a sistematično.

Če se delavci v avtomobilski industriji ne organizirajo kmalu, tedaj se bodo nahajali kmalu v takih razmerah, v katerih so zdaj jeklarški in železarski. Jeklarška in železarska industrija daje zgled, kaj čaka delavce, ako se ne organizirajo.

Vatikan in njegova krščanska politika

Politika krščanskih držav ni prav nič v soglasju s krščanstvom, o kakršnem nam pripovedujejo o božjih in veličinskih praznikih ter v bibliji. Politika krščanskih vladarjev je bila v tem smislu vedno ne-krščanska, a vzlic temu je bila deležna papeževga blagoslova.

Krščanstvo, kot ga predstavlja katoliška cerkev, je strogo "posvetno" krščanstvo. Vatikan, ki je sedež svete stolice, je obdan z večjim sijajem in pom-pom kot katerikoli dvor na svetu, ne le v sedanjih dobi, ampak tudi v prošlosti. Nikjer ni udomačenih toliko dvornih ceremonijalnosti kakor v Vatikanu. Veliko se je v tej cerkvi spreminilo od časa, ko je umrl nekje v rimskih katakombah ali kjerkoli še sveti Peter, pa do časa, ko drži čezlo božjega namestnika na zemlji sedanjí sveti oče.

Katoliška cerkev kakršna je, je cerkev posvečenosti in ceremonij. Ko je prenehala biti cerkev potlačeni in ubogih, je pričela zidati svojo moč na "minljivosti tega sveta". Leta 754 je prvič postala tudi teritorialna država. Papež je namreč dobil v svojo posest gotove province, in svoje posvetno kraljestvo je večal z novimi teritorij, ki jih je dobival na enak način kakor drugi vladarji. Nad drugimi katoliškimi deželami je papizem vladal indirektno, ali vladal jih je. Zgodovina nam nudi v tem oziru zelo zanimiva poglavja.

Leta 1870 je papeštvo izgubilo državo. Rim so osvojili pristasi sedanje italijanske dinastije in zedinjenja Italije, sveti oče pa je postal "jetnik". Od tistega časa je takratni papež razglasil pravilo, da je bilo sveti stolici posvetno kraljestvo krivično ukraden, da zahteva cerkev svoje nazaj, in dokler se krivica ne popravi, dotlej papež ostane jetnik v Vatikanu. Vatikan je njegov, Italija ni. In šele ko Italija zopet postane njegova, bo osvobođen jetniških zidov Vatikana.

To se najbrž ne dogodi. Težko, bi bilo italijansko ljudstvo, če kdaj pri volji izročiti moč vladanja predstavniku cerkve, ki trdi, da so posvetne reči v pogubo človeški duši. Vatikan, to je, papeževa diplomacija, še vedno smatra, da je on edini legalni lastnik Rima in velikega dela teritorija, ki predstavlja današnjo Italijo. Italijani, ki so, kar se vere tiče, vsi katoliško vzgojeni, so pa veliko bolj "navdušeni" za posvetnega Mussolinija kakor za starodavno stolico svetega Petra. In tako je Vatikan v vednih zagatah. Igrati večnega jetnika za papeža ni prijetno in je neumno ob enem. Vatikanska diplomacija to ve, a je nerodno "lomiti" tradicijo. Velikokrat so se poslednja leta pojavili glasovi, da se bo Vatikan pobotal s Kvirinalom. Kvirinal je namreč palača današnje italijanske dinastije. Preje, to je do leta 1870, je bila papeževa last. Italijanska kraljevska družina je ravno toliko pobožna kakor papež in njegov dvor. Sedaj le navidezen spor je za oboje neprijeten.

Katoliška cerkev v Italiji, kakor jo predstavlja Vatikan, ni zatirana, ampak protežirana. Mussolinijev režim skuša napraviti iz nekdanje papeževske Italije strogo klerikalno državo, toda klerikalno v mejah fašizma. Iz Vatikana pa prihajajo od časa do časa "indirektni glasovi", da sveti oče vsaki čas preneha biti vatikanski jetnik, ker je aporizem z italijanskim kraljem in vlado blizu. Fašistična vlada je zopet vpeljala "veronauk" v ljudske šole. Vspostavila je razpelo v sodne dvorane in dala mnoge druge koncesije cerkvi. A tudi Italija ima dve katoliški cerkvi: eno predstavlja Vatikan, drugo je predstavljal katoliška ljudska stranka pod vodstvom duhovnika Sturzo. Na ljubo fašistični vladi je papež pomagal zatreti katoliško ljudsko stranko in odobril "prostovoljno" deportacijo katoliških ljudskih voditeljev, ki žive danes v "tujih" deželah. Italijanski fašizem je katoliško ljudsko stranko v Ita-

liji brutalno zatrl. Razbijal je njene shode, vprižarjal atentate na njene predstavnike, "one-častil" cerkvene ceremonije ako so imele protifašistični pečat. Mussolini pa je naznanil božjemu namestniku na zemlji: Onemogočil bom katoliško cerkev v Italiji, ako ne bo na moji strani. Če pa odobri moj režim, tedaj jim bom dal mnoge koncesije.

Papež ni dolgo pomišljal. Izrekel se je proti katoliški ljudski stranki in sprejel Mussolinijevo protekcijo za Mussolinijevo katoličanstvo.

Posvetni katolicizem papeževske stolice se je odločil za Mussolinija in proti interesom katoliškega in drugega ljudstva v Italiji. Njegovo politiko raznarodovanja jugoslovanskih in nemških katoličanov v mejah Italije podpira molče, toda jo podpira. Ljudje, ki so na čelu italijanske vlade, so bili prej zloglasni svobodomislci, a danes so papeževci nekrščanske sorte.

Katoliška cerkev se ni pogajala za interese katoliškega ljudstva v Italiji, ki jih je in jih ogroža fašizem, pač pa se je udinjala za dekle fašizma.

ZDRAVSTVO

VITAMINI — UGANKA ŽIVLJENJA.

Hrana ne sme biti le obilna, mora pa tudi koristiti razvoju telesa. To pravilo je najvažnejši uspeh povojne biokemije. Za napredek organizma skrbijo vitamini, mikroskopična telesa, katerih kemična sestava je še nejasna in katerih navzočnost je dokaz življenja v človeku. Vitamini izginejo po smrti živega bitja in odtod izvira njih latinsko ime.

Raziskovanje je dognalo, da se dele vitamini v dve veliki skupini; v vitamine, ki se razpuste v maščobi in v take, ki se razpuste v vodi. Ime prvih so najbolj znani vitamini A, D in E. Vitamin A nastane v zelenih rastlinah pod vplivom solne luči, vitamin D ustvarijo v živalnem in rastlinskem organizmu ultravijoletni žarki. Vitamin A pospešuje rast; D pa zlasti nastajanje kosti; pomanjkanje vitamina D povzroča rahitisa, krive noge in roke. Oba vitamina sta tedaj nad vse pomembna za razvoj človeškega telesa.

Poizkusil s povojno sestradano deco so pokazali, da koristi na vitaminih bogata hrana ravno toliko, kakor obsevanje z ultravijoletnimi žarki (takozvano "gorako solnce" v sanatorijih). Ime vseh poznanih živil vsebuje največ vitaminov skupine A in D znano ribje olje. Vitamin A se tvori v jetrih polenovke, iz katerih se dobiva olje, najbrž potom hrane: riba povzeli je veliko po morju plavajočih rastlin in obliki mikroskopično majhnih zelenih niti. Vitamin D pa izloča riba sama. Končno se ustvari še vitamin E, ki je tretji sestavni del prve skupine ter nastane v rastlinah pod vplivom luči. Največ vitaminov vrste E vsebuje olje, ki so dobi iz slada, to je iz namočenih in klitju izpostavljenih zrn pšenice. Pomanjkanje teh vitaminov zniža, včasih pa tudi popolnoma uniči življensko moč zrna in takrat reče kmet, da mu "setev slabo vzhaja."

Ime vitaminov druge skupine, ki se tope v vodi, so znani dosejati kemično najbolj zagotetni vitamini B in C. Največ vitamina B vsebuje izvleček droži za pivo. Pomanjkanje tega vitamina povzroči več bolezni, v prvi vrsti "spalno bolezen". Vitamin C se najlažje dobi v pomarančnem soku.

Glavno načelo nove biokemije je, da potrebuje naše telo sicer malo vitaminov, vendar pa ne sme zmanjati njih množina manj, nego gotov odstotek celokupne hrane. Če je drugače, zbolimo. Ne vemo, kaj bo znatno dognalo o vitaminih E, lahko pa smo že sedaj prepričani, da vsebuje dovolj vitaminov tudi najrevnejše kosilo, če dodamo hrani nekaj ribjega olja, oziroma svežega mleka, masla, droži ali pomarančnega soka. Temu pravilo pač ni težko zadostiti, zdravju pa je z njim silno pomagano.

ZAKON IN MORALA V UNIJI SOVJETSKIH REPUBLIK

V vsaj tej zgodbi ni ničesar, radi česar bi se dekle sramovalo pri svojih prijateljih v mestu. Nihče bi danes tega ne smatral za nečast v Rusiji. Če bi se dekle zagovarjala radi česarkoli, kar je storila, bi jo smatrali, da je prešibke volje, kakor je bila takrat, ko je stopila v zakon z vdovcem za svojo sestro. Prvo pa ji kajpada vsak ruski mešan odpušči radi njene mladosti in neizkušenosti.

Revolucija v zakonskem življenju je morda tako velika kakor revolucija v politiki ali ekonomiji, kajti postavbe caristične Rusije so določale, kakor določajo še danes postavbe večine držav, da je žena podanica svojega moža. Mož je kot glavni družine imel neomejeno moč čez njo. Brez njegovega privoljenja ni mogla zagotoviti, če bi bila utekla od moža, bi jo lahko prijela policija in jo pritrlala nazaj možu kot potepinko brez potnega lista. Če je mož šel v drugi kraj, je morala žena z njim. Vse njeno življenje ni bilo nič drugega kot dolžnost, da se mora udajati. Prvo je morala biti pokorna staršem, potem pa možu. Postave so določale, da se je morala podati možu, toda nikjer ji niso olajšale dolžnosti radi otrok, ki so vse padle na njo. Če se ji je posrečilo, da je lahko živela proč od svojega moža, ni imela pravice vprašati ga za kakoršnokoli podporo zase in za otroke.

Kako popolen preobrat je prišel v Rusiji, je lahko povedati na kratko z dejstvi. Danes žena dobi razporko, samo če vpraša zanjo. Ako se mož seli drugam in ona noče z njim, ji ni treba iti. Če živi proč od njega, je on ravnokar še vedno dolžan pomagati ji vzdrževati otroke. Tudi če soprogo hoče sam otroke in jih vzdrževati, bo sodnik odločil, da vprašanje glede vzdrževanja otrok nima nobenega stika z vprašanjem, kateri izmed staršev lahko bolje vzgoji otroke. Če je mati odločena kot sposobnejša za vzgojo otrok, se mora oče podati in njegovo premoženje mu ne more nič pomagati, da bi dobil otroke.

Zanimivo je, kako se glase postavbe glede lastnine moža in žene, kako imata medsebojne pravice. Postava se glasi: "Sovjetska vlada ceni vse trpljenje in delo ženske, pa naj se izvrši v tovarni, na polju ali v družini. Raditiga pri razdelitvi medsebojne lastnine postava enako upošteva delo gospodinj, ki je bilo koristno za družino." Ta postava povzroča precej zmešnjave po deželi, ker določa, da ima ženska enake pravice tudi do zemlje in ker mora kmet, ki se hoče iznebiti svoje žene, določiti svojo zemljo z njo. Po večini kmečkih okrožij je še določeno, da zemlja ni last posameznega kmeta, temveč cele njegove rodbine namreč njegovega očeta, deda, in bratov, zato pa nova postava naleti pri tem na preglavice, ker določiti je treba, kdaj postane žena enaka lastnici. Glavna zmešnjava ne nastane radi žensk, ki jih sprejmejo v družino po starodavnem običaju z dovoljenjem staršev, temveč radi odnošajev, ki nastanejo, ko kak sin družine pritira vso hišo v dolgove in ko je treba vzdrževati otroke. V starih časih se sin bogatega kmeta ni mogel poročiti s siromašnim dekletom in jo je lahko zapeljal ne da bi bil kaznovan. Če jo je hotel vzeti za ženo, tega ni mogel storiti brez privoljenja staršev, kajti duhovnik bi ga ne maral poročiti z dekletom. Patriljarhalna družina torej ni bila prav nič v strahu glede svoje posesti, če je njen sin naredil kaj slega kakemu dekletu; v zadregu je prišla lahko samo to, da če je sama sprejela dekle za svojo članico. Toda danes celo ljubica katerega člana v taki družini dobi tožbo, da mora družina — oz. njen član — podpirati otroka. In če je oče kak mladenič, ki se ni odgovoren za svoje početje, mora otroka vzdrževati vsa družina.

Kako velik udarec so nove postavbe glede zakonskega življenja prinesle tem zaostlim kmečkim pokrajinam v Rusiji, je samo mogoče razumeti tiste, ki ve, kako staro in brutalno je bilo stališče napram ženskam. Kako je ruski kmet nize cenil svojo ženo, je najbolje videti iz ruskih kmečkih pregovorov, ki so tem podobni: Bolna žena ni draga svojemu možu... Natepi žensko za kosilo in večerjo... Kokoš ni ptič, žena ni človek... Dolgi lasje — kratka pamet... Kdor ne pretepa svoje žene, ne živi prijetno z njo... Napram tem starim pregovorom iz caristične Rusije lahko podam nekaj novih, komunističnih izrekov: Noben narod ne more biti svoboden toliko časa, dokler je polovica njega zasužnjena v kuhinji. (Ta izrek je Leninov.) Drug odlični komunist pravi: "Žene delavcev in kmetov so ogromna sila. Brez njih ali pa proti njim ne bomo nikoli zmagali. Ti maksimi najboljše kažejo, kaka je razlika v odnošajih napram ženskam v stari kmečki Rusiji in v novi komunistični.

Umevno je, da taka razlika v stališču izzove največ razpravljanja. Najboljša sila tega je bila razprava pred nekaj meseci, ki je bila uvedena radi novih postavb glede zakona. Najbolj revolucionarna stran nove postavbe niso bile podrobnosti v postavi, temveč način, kako je bila postava predstavljen ljudstvu, kako se je vršila razprava o nji in kako je bila postava uamknjena. V državi važni komunisti, ki so vplivni pri justičnem komisariatu, so objavili novo postavbo zato, da bo ljudstvo o nji razpravljalo. Povsod se je razvila opozicija, zlasti pa pri centralnem izvrševalnem odboru, kjer so jo začeli kmečki in ženski delegatje. Lahko bi bilo dobiti večino za zakonsko predlogo, toda ruski kongres nikdar ne sprejme kake predloge samo radi večine, temveč le v slučajih, kjer se pokaže, da je splošno soglasje in je stvar praktično dobra. Da sedajni spori prekinejo, so izdajatelji nove predloge stvar umaknili, češ da bo morala še med prebivalstvo na deželi za daljno razpravo. Nastale so debate po vseh trgih in vaseh, večinoma med moškimi in ženskami. Ženske so bile proti in nova postava ni bila sprejeta ter tudi ne bo, dokler ne bo ponovno prinesena pred volice v omiljeni obliki.

V resnici so bile podrobnosti v postavi malo važne, nič drugega ni bilo kakor da se formalno uvede, kar je že v praksi na sovjetskih sodiščih. Na ta način je bila postava sprejeta leta 1918, s katero so v glavnem nameravali odpraviti cerkveno poroko. Določalo je, da so veljavni samo tisti zakoni, ki so registrirani na civilnem uradu. V izvrševanju tega so si sodniki prizadevali dati zakonu kolikor mogoče več protekcije, tako tudi tistim, ki še niso bili poročeni pred civilnim sodiščem, radi tega, da imajo otroci zagotovljeno vzdrževanje v slučaju razporeke.

Zabavno je slišati o slučaju, ki je prišel na moskovsko sodišče. Slučaj najbolj živo pokaže, da so v sovjetski uniji takik odnošaji, kakršni bi bili povsod drugje neverjetni. Neka ženska je bila zaposlena v privatni trgovini se je poročila s strokovno-unijskim delavcem in je imela z njim več otrok. Vsa družina je živela v Moskvi v stanovanju s šestimi sobami. Stanovanjski odbor, ki je dognal, da ženska največ zasluži v družini, je računal sobo na podlagi njenih zaslužkov. Tak je namreč najemninški zakon v Moskvi in nanjo določena najemnina je večkrat presežala možovo, zato bi mož toliko ne plačal. Ženska je bila pa pri volji plačati visoko stanarino za eno ali dve sobi, kateri je ona najemala, nikakor pa ne za vso družino. (Dalje prihodašje.)

Vlak tretil ob avto; eden smrtino ranjen.

Sterling, Ill. — Vlak North-western družbe je zadel v avto Joseph Sikkema na tujaknjem križišču. V avtu je bil sam. Dobil je zelo težke poškodbe, katerim bo podlegel, po izjavi zdravnikov.

ZARKOMET

Kaj je dobro?

Zaenkrat je dobro to, da je samo en Beograd na svetu. Beograd, ne Belgrad!

Skandal!

Največji škandal je, ker reformatorji pometajo korupcijo iz ameriških mest s skebako metlo.

Tega je prinesel pes.

"Peaches" pravi, da je zato zapustila svojega starega milijonarja, ker bi bila rada mati, a nima upanja, da bi stari milijonar mogel biti oče.

To je zelo moralno pojasnilo šestnajstletne punce, ki je poročila starca samo zato, da bo imela otroka! Starci; učite se!

Dan brez novic.

Zadnji petek je bil dan brez novic.

V Italiji ni bilo običajnega atentata, kukluksklani niso imeli nikjer običajne parade in franciskani niso naznanili običajnega "fajta".

Po sredi.

Vsak Jernej še ni hlapec!

Vsi v unijo!

Federacija bo organizirala Fordove delavce v Detroitu. To je potrebno in prav.

Ko bodo organizirani vsi, ki delajo avtomobile, naj se kdo loti še onih, ki delajo "čist progresivni munšajn".

Nekdo se mora vpreti od zadaj.

Republikanska revolucija v Španiji je kakor star konj.

Dobra iz Jugoslavije.

Stari lisjak Pašić je naredil nov načrt za plačanje dolgov Ameriki. Mlade arbske diplomate bo poženil z ameriški milijonarkami. Neka ga živi mili Bog!

Noč pa dan.

Green pravi, da med fašizmom in boljševizmom ni razlike.

Jeklarški car Gary lahko reče, da je fašist in vse bo v redu. Če pa reče, da je boljševik, bo vsa Amerika mislila, da je zno-rel.

Razlika je velika.

Pertinentna vprašanja.

Kdaj je sv. Francisek Asiški postal fašist?

Ali so imeli Indijanci kak zapisan zakon?

V Pittburghu so izkopali 150 let star zakon proti sportnim igram od nedeljah. Vidite, kako dobro so revolucionarni očetje skrbeli za svoje potomce v 20. stoletju?

Zakaj ne kopljejo globlje? Pred dvesto leti je bil v Massachusettsu zelo dober, krščanski zakon, ki je določal, da vsaka stara ženaka, ki ima šilast nos, je coprnica, ki mora biti javno sežgana. Ta zakon, bi dandanes prav prišel. Naprimer v New Yorku, kjer je škof Jeglič odkril satanov tempel.

Kopajte, kopajte! Mrličev v zemlji je dosti.

Bogato polje.

Vsi oni, ki prodajajo oljne vrečke iz Wisconsin, zlate rudnike iz Kansasa, "rubber" iz Delaware, nasade tobaka z Pittsburgha, grozdje iz Manitobe, banane iz Alaske in jabla jake iz Lemonta, naj adresirajo svoje prospektuse na Angelus tempel. Dvajset tisoč odjemalcev, ki kupijo vse!

K. T. B.

TRIJE ZAMORCI LINCANI.

Aiken, S. C. — V petek popoldne je drhal belokožec napada tujaknjem ječo, premagala šerifa in njegove pomočnike, vrela je ječe dva zamorca in eno zamorko ter odpeljala trojico v bližnji gozd, kjer so pozneje našli njihova trupla. Žrtve so bile obtožene umora prejšnjega šerifa in sponane krivim, toda vsi so sodiče jim je zadnji teden dovolilo novo obravnavo.

Vesti iz Jugoslavije

Rodbinski zločin radi pluga. Poselnik Jurše se je priženil k Zelovim v Ciglenicah pri Mariboru. Med Juršo in Zelovimi pa je kmalu zavladal prepričanje, da so Zelovi Juršo ponovno pretepli. Dne 10. julija je hotel Franc Zel, 23letni posestnik sin v Ciglenicah, posoditi posestniku Grušovniku plug, česar pa Jurše ni privolil. To je zadostovalo Zelu, da je pograbil kolo od pluga ter je z vso silo zagnal Jurša v glavo in mu prebil lobanjo. Jurše je obležal nezavesten na tleh in nihče Zelovih, tudi njegova žena, se ni zmenil za nezvestega in mu prisilil na pomoč. Ko se je re-vež zavedel, je šel sam k županu, ki ga je spravil v bolnico. Tam pa mu niso mogli dosti pomagati. Vseled prebitja lobanje je nastopilo krvavljenje v notranjosti možganov in poškodovani je iz-izgubil govorico, ohramela mu je desna polovica lica in še mu grozi nevarnost, da bo kmalu na- nastopila neozdravljiva bolezen: padavice. Poškodba, o kateri ob- toženi prizna, da jo je zakrivil v jezi, je bila smrtno nevarna. Pri razpravi je obtoženi trdil, da ni imel namena svojega svaka Juršo poškodovati. Juršova žena in sorodniki so sliki poškodovanega Jurša v najtemnejših barvah, češ da je hotel samo on gospodariti, čeprav je bila le po- lovice posestva njegovega. Raz- prava je bila že po 10. uri go- tova in je presenetila s svojim iz- idom. Čeprav bo ostal Jurše od teh poškodb vse svoje življenje pohabljen, je bil obtoženi Zel vsake krivde oproščan. Porotni- ki so namreč zanimali vprašanje hudodelstva težke telesne po- škodbe po paragrafu 335 k. z., da je Zel započel dejanje, iz ka- terega je mogel uvideti težke posledice, so porotniki potrdili le s 7 vprašanji in s 5 zankali. Ker pa je treba za sodbo pred poroto vsaj 8 glasov, je bil Zel oproščen tudi pregreška ter je nato brez kazni zapustil porotno dvorano. Sedaj bodo seveda sle- dile civilne tožbe radi odškod- nine.

Izum goriskega Slovence. Naš rojak Adolf Kočvar iz Gorice je iznašel po večletnem študiju pripravo, ki se z lahkoto nastavi ali odstavi na kolesa vseh vrst avtomobilov in preprečuje, da bi bilo obinstvo ob dežju ali na blatnih cestah oškropljeno sli- mimo vozečih avtov. Priprava, oziroma naprava estetiki avto- mobila popolnoma nič ne škodu- je, nasprotno isto olepuje, kajti ne skriva niti četrtine kole- sa. Naprava služi za vse ceste, bodisi delne ali zelo slabe, ali turistovske, lahko zadene ob do 25 cm visoke predmete. Lahko se pogrezne s kolesom vred v mehko ali trdo blato do iste in večje globine; napravi to nič ne škoduje, kajti v tem slu- čaj se sama potisne nazaj kol- kor potrebno in se vrne zopet avtomatično v normalno lego. Izjajba je že patentirana za Anglijo in kolonije. Tamkaj ka- kor v Italiji bodo sedaj uvedli oblatnost aplikacije te napra- ve na vse avtomobile.

Smrtna nesreča. Pri obiranju šiv je padla z drevesa na Gobe- rniku pri Sv. Lovrenca posestnik- ca Marija Toš. Nesrečnica je do- bila pri padcu tako težke po- škodbe, da je kmalu nato izdih- nila.

Napad na okrajnega sodnika. V Kovačici v Banatu je žena ne- kega pred kratkim odpuščenega sodnega eksekutorja javno na- padla okrajnega sodnika dr. Ernesta Sterpina in ga na več krajih ranila. Izročili so jo so- dišču.

Socialistični odbor za mari- borsko oblast. Dne 19. sept. je bil na pokrajinski skupščini v Celju izvoljen sledeči odbor so- cialistične stranke za maribor- sko oblast: Viktor Grčar, šolski upravitelj v Mariboru, Viktor Eržen, urednik "Volkastimne" v Mariboru, Režika Krstofova, šivilja v Mariboru, Alojzij Dol- har, skladiščnik v Celju, Franc Gabriel, zasebni uradnik v Ptuj, Josko Borštnar, zasebni uradnik v Guštanju; revizorji:

se uvodoma spominja umrlega s. dr. Perića in ostalih sodrugov, ki so nas zapustili. Vsa zbor se dvigne raz sedežev.

Na to so bili izvoljeni v pred- sedstvo ss. Koren, Eržen in Aj- diškova, za zapisničarja pa ss. Golmajer in Ošlak. V verifika- cijski odbor so izvoljeni ss. Er- žen, Krusič, dr. Jelenec in Kr- stofova, v redakcijski odbor za resolucije pa ss. Mlinar, Eržen, Ajdišek, Krusič in Cobal. Refe- rentom je bil s sklepom omejen čas na pol ure, debatantom pa na 10 minut.

S. Koren se pri prevzemu predsedstva spominja 30letnice ustanovitve Socialdemokratske stranke v Ljubljani, pozdravlja zastopnika glavnega odbora s. dr. Topalovića in želi stvarne de- bate.

Pozdravi.

S. Topalović je kot prvi go- vornik pozdravil kongres in mu želel obilo uspeha. Govori o po- litičnem položaju v državi, o go- spodarski krizi, o brezposelnosti, o nestabilnosti naših vlad, o slabem finančnem položaju naše države, kjer požre militarizem nad tretjino vseh državnih iz- datkov, in se ne najde denarja za socialne potrebe delovnega naroda. — Politično zedinjenje proletariata v Sloveniji, o kate- rem se bo na kongresu govorilo, se more izvršiti le v okviru Ju- goslov. Soc. stranke in naše cu- riške Internacionalne. Pozdravlja kongres in mu želi obilo uspeha. Njegov govor je bil navdušeno akklamiran.

Sodružica Ajdiškova je po- pozdravila kongres v imenu Zveze delavskih žena in deklet in obljubila priključitev k naši stranki.

Sodr. Berberović iz Zagreba je pozdravil kongres v imenu strankinega vodstva in v ime- nu zagrebških sodrugov. Pri tem se je bavil zlasti z vprašanjem zedinjenja in priporočil zvesto- bo stranki.

Sodr. Svetek je pozdravil kon- gres v imenu Udarnikov in pa v imenu Konzumnega društva za Slovenijo. Priporočal je čim tes- nejše sodelovanje političnih or- ganizacij z gospodarskimi, ki so s svojimi mnogimi delavskimi domovi danes največja opora našega vstajajočega pokreta.

Predsednik čita pismo, ki ga je na kongres naslovil ob tej priliki s. Perić. Bilo je z navdu- šenjem sprejeto na znanje. Pi- smo priobči. — Na predlog s. Arha sta se točki 3. in 4. dnevnega reda združili.

Poročilo upravnega odbora.

Nato se je prešlo k poročilu upr. odbora. Ta točka dnevnega reda je zavzela pri dopoldanskih razpravah precej časa in ob tej priliki smo slišali marsikateri na račun starega upravnega od- bora. Precej se je kritiziralo de- lo tega odbora, toda kritika ni zadela krivcev, ker so ti med tem svoje funkcije že odložili. Ta kritika pa je bila konstruk- tivna in zato potrebna. Take zdrave kritike si tedaj želimo vsikdar, ker to more stvari edi- no le koristiti in to je tudi po- kazal zlasti večerajšnji kongres — iz tajniškega poročila s. Gol- majerja posnemamo, da ima na- ša stranka v Sloveniji 34 krajev- nih organizacij. Temeljito poro- čilo je podal s. Eržen o stanju organizacij v mariborski obla- sti. Samo mariborska oblast i- ma 18 aktivnih krajevnih orga- nizacij. Zlasti so se te pomno- žile z novimi ženskimi organiza- cijami, kar je znak, da naš po- kret v mariborski oblasti trajno napreduje. Vsa oblast se deli na tri okrožja: na celjako, koroško in mariborsko, med katerimi je zelo delovno zadnji čas prav po- sebnost koroško okrožje. — Sodr. Greile je podal poročilo o stan- ju strankinih listov in s. Jako- min je poslal v imenu nadzor- stva pismo izjavo.

Ob tej priliki so posegli v de- bato ss. Grčar, Komavil, Juh Arh, Bahun, Borštnar (ki je po- dal kratko poročilo o stanju or- ganizacij na Koroškem), Korar in Cobal.

Poročilo verifikacijskega od- bora.

Sodr. dr. Jelenec je nato po- ročal o rezultatih verifikacijs- kega odbora in je bilo poročilo po krajši, mestoma živahni de- bati, z večino glasov sprejeto.

Dopoldansko zasedanje se na- to prekine.

Med opoldanskim odmorom je delala komisija za redakcijsko so- luvacijo. Njeno delo v svesti z o-

Kapitalizem ni kos razmeram

Dohodki delavca so isti kot so bili leta 1913, ker so cene visoke. Dobički industrialev velikanški.

Chicago. — (F. P.) — Kapi- talizem ni uspel, da bi dal ljud- stvu kar potrebuje. Vse vprek se je zadnja leta zboljšavalo, za vse se je skrbelo, da se izboljša, samo za delavca se niso prav nič pobrigrili, pustili so ga na stran. Ne samo da so ga pustili ter da mu niso pomagali, da se niso brigali zanj, pač pa so mu stav- lili vse mogoče zapreke, da so ga tiščali k tlom, kjer se sedaj nahaja.

W. H. Ingalls je pravkar ob- javil v Analistu zanimive števil- ke, ki nam kažejo, kako se je narodni dohodek večal in manj- šal. Za leto 1925 je Ingalls ana- liziral narodni dohodek in pri- šel do zaključka, da je znašal celoletni lanski narodni dohodek \$72,900,000,000. Toda ta do- hodek, pravi Ingalls, je komaj za- dosten, da se preživi povprečen delavec z istimi potrebščinami kot se je leta 1913. Torej delav- ec ni prav nič na boljšem danes kot je bil pred trinaestimi leti. Takrat so bile plače veliko niž- je kot so danes, so pa bile živ- ljenke potrebščine nižje tako, da se ujemata s razmerami, ki jih imamo danes.

Kljub vsem izboljšavam ni današnji sistem prav nič napra- vil, da bi dal delavcu kakšno ugodnost ter da bi ga plačal po- štenejše kot ga je pred trinajsti- mi leti. Kapitalizem in vlada ni- sta prav nič gledala na to, da bi kolikolek zboljšala delavcke razmere. In to bi tudi delav- stvo moralo že zdavnaj vedeti, da jim ni prav nič za pričakovati od kapitalizma. Delavci ne bodo prav nič dobili od kapitalizma, če si ne bodo znali sami pridobi- ti. Vsak delavec bi se moral zave- dati svoje dolžnosti, da se mora sam osvoboditi izpod ka- pitalističnega jarma.

Produkcija je narasla, dobički so se v nekaterih krajih zvi- šali do neverjetne višine, meze pa so zleze na stopnjo, kjer se da za silo shajati. Ingalls tudi pravi, da se produkcija v resnici ni tako velikanško povišala kot jo nekateri akusajo prika- zati. Kar je resnice na tem je to, da se je v zadnjih letih po- množilo tudi prebivalstvo. In tega pa nekateri prav nič ne vza- mejajo vpošte. Oni samo vidijo, da je produkcija narasla. Resnica pa je oboje; produkcija se je večala s večjim prebiva- ltvom. Je že tudi resnica, da so nekateri industrije beležile ve- likanske nadprodukcije, so pa zopet druge, ki tega ne morejo trditi, ako vzamejo vpošte na- raščanje prebivalstva ob istem času. V Ameriki se sedaj raču- najo, da je vseh delavcev zapos- lenih in nezaposlenih nad 46 mi- lionov.

Številke, ki jih je objavil In- galls za skupni narodni doho- dek na delavca od leta 1913, la- hko vidimo tu:

Narodni dohodki	Skupaj	Na delavca
1913	\$22,000,000,000	\$ 500
1914	\$22,000,000,000	500
1915	\$22,000,000,000	500
1916	\$22,000,000,000	500
1917	\$22,000,000,000	500
1918	\$22,000,000,000	500
1919	\$22,000,000,000	500
1920	\$22,000,000,000	500
1921	\$22,000,000,000	500
1922	\$22,000,000,000	500
1923	\$22,000,000,000	500
1924	\$22,000,000,000	500
1925	\$22,000,000,000	500

Skupni dohodki cele dežele so narasli za 117%. Toda dohodki posameznega delavca so se pa povišali le za 83%, kar komaj zadostuje pokritju visokih cen, ki so v tem času neverjetno na- rasle. Delavčeva plača se ni do- segla življenjskih cen. To tudi pomeni, da je količina narejena od posameznega delavca bila ista kot v letu 1913.

Tu imamo jasen dokaz, kako kapitalizem meče pred nepošte- no razdelitev dohodkov cele de- žele. Ljudstvo ne prejme dovolj kupovne vrednosti, da bi po- kupilo in izdelal še več blaga ter na ta način pripomogel do te- ničnega napredka. Zato pa imo- v v nekaterih industrijah ve- liko nadprodukcijo, v drugih pa gre ista navzdol. Vsa uredba se- danjega sistema nam kaže, da je treba temeljne predredbe. Na vsak način bo treba celo stvar preurediti, da se odpomor sedaj-

njim nepoštenim razmeram. Delavci bodo morali izvoliti svo- je zastopnike v vladne urade, da bo vlada prisiljena kontrolirati produkcijo, ne pa privatni para- siti, ki se ne brigajo za drugo kot da je njihov žakelj nabu- san, drugo pa če vse pogine. Kapitalizem je pač slab gospo- dar. Ako bi ne bil slab, tedaj bi gotovo skrbel, da bi ne bilo to- liko gorja kot ga je.

Nenarajni konflikti v sovjetski Uniji

Komisar Molotov zahteva iz- ključenje Trockija in Zinovje- va radi hujkanja delavcev.

Monkva, 9. okt. — "Pravda," glavno glasilo ruske komunistič- ne stranke, je začela odprto po- ročati o novem sporu med vod- stvom stranke in Zinovjevovo frakcijo. Zinovjev, Trockij, Ra- dek in Kamenjev sklicujejo de- lavske shode po tovarnah in kri- tizirajo politiko novega central- nega odbora.

Komisar Molotov je izjavil včeraj, da bo stranka kmalu pri- siljena izključiti Zinovjeva, Tro- ckija in druge kot izdajalce. Mo- lotov je imenoval pristaje Zino- vjeva strahopetca, ki so po krat- ki dobi izgnanstva v Sibiriji po- begnili v tujino in tam živeli do revolucije, dejam so močje, ki so zdaj na čelu sovjetske Unije, bi- li večkrat v Sibiriji in niso se ustrašili vrniti nazaj v carsko Rusijo na novo agitacijo. Mo- lotov je pripomnil, da ne misli Le- nina, kadar govori o onih, ki so živeli v tujini.

Zanimivo je to, da v Zinovje- vovi skupini dela opozicijo, so večinoma židje po rodu.

MISSOURSKI DRŽAVNI PRO- KURATOR NI NAKLONJEN ZAKONOM ZA ZAŠČITO OTROK.

Njemu so val taki zakoni proti- ustavni!

St. Louis, Mo. — Država Mis- souri ima zakon za zaščito o- trok. En odstavek tega zakona prepoveduje otrokom pod štiri- najstletjem delati v industri- ji v času, ko traja šolski poduk. Drug odstavek prepoveduje o- trokom pod šestnajstim letom opravljati nevarna dela, pri ka- terih so v nevarnosti, njih udje, življenje, zdravje ali pa morala. Tretji odstavek tega zakona prepoveduje otrokom, ki še ni- so dosegli starost štirinajstih let ob počitnicah, ako si niso na- bavili dovoljenja od šolskega od- bora.

Državnemu prokuratorju Centryju ta zakon ni všeč. Izjavlja je, da so val trije od- stavki protustavni.

Kaj pa je ustavno? Prepo- ved izkoriščanja otrok, še pre- den so se rodili, ako imajo de- lavce za svoje starše? Njega- va izvajanja se dajo saj tako tolmachi. Ako je zaščita otrok pod štirinajstletjem in šestnajstim letom protustavna, tedaj je lo- gično ustavna samo zaščita o- trok, ki se še niso rodili.

RAZNO

"Zgodovinsko" Evino jabolko. Zabavno zgodbo čitamo v an- gelskih listih. Nekl angliški slikar je poslal na veliko raz- stavo sliko "Izvirni greh", ki je doživela velik uspeh. Nekega dne se je zbrala pred sliko pre- cejanja truma gledalcev, ko se začne eden od prisotnih gospo- dan na glas smejati. Na vpra- šanje, zakaj se smeje, je izjavil, da je to vrsto jabolka, ki jih je slikar obesil na drevo spozna- va, šele pred tremi leti on sam vrgel na slikarjevem vrtu. Publiko je bila seveda ogorče- na. Slikavec je nato vprašan, kako more slikar vedeti, da so baš te vrste jabolka rasla v ra- ju. Spričo vedno bolj narašča- jočega roganja gledalcev je bil slednjič slikar prisiljen umak- niti svojo sliko z razstave.

Doma je jabolka prebarval in sliko vnovič poslal na razstavo. Toda, pristavljajo angliški hu- domuščeti, to delo je bilo čisto odveč. Kajti prvič bi bil na vprašanje poročljivca, da-li so rasla v raju jabolka, kakršna je slikar naslikal, lahko odgo- vori z znanim izrekom Ben Aki- be, da "nič ni novega pod son-

ISČEJO SE:

Mihajlo Peringer iz Zakany.
Istvan Domotorfi iz Nemes-
Patro.
Ilona Domotorfi iz Nemes-
Patro.
Ivan Balczek iz Drage, La-
sko; zadnje znano bivališče P.
O. Greavil St. Lo. Minn.
Rudolf Skerjanec iz Posenka,
opc. Cerklje, Slovenija. Najni-
je živl v Nottingham Road,
Cleveland, O.
Stjepan Zalek, zadnje znano
bivališče 203 Pine St., Bridge-
port, Conn.
Lovre Matas iz Donje Kupi-
ne. Zadnje bivališče 1900 So.
Flak St., Chicago, Ill.
Ivan Vuković-Bjeloglavci Mi-
latov iz Rabilja, opc. Ilino
Brdo, Plevlje.
Milka Rasić-Stanojević iz
Kratinja.
Dušan Grkinić iz Zadra. Zad-
nje bivališče 18 So. 17th St., St.
Louis, Mo.
Ilija Grkinić iz Zadra. Zadnje
bivališče 367 Christian St.,
Steelton, Pa.
Franjo Sestan iz Cukovca,
kraj Ludbrega; baje je umrl, a
ne ve se kje.
Kdor bi o teh ljudeh kaj vedel,
je naprosen, da to naznani iz-
seljenškemu Poslancu (Com-
missioner of Emigration), 1819
Broadway, New York City.

PRODA SE mala prodajalnja
kendi in grocery. Proda se
vseled slabega zdravja lastnika.
So tudi štiri sobe za stanovanje.
Oglasto se na: 10 River Ave.,
Duquesne, Pa. (Adv.)

RAD BI IZVEDEL.

kje so nahaja moj prijatelj
Frank Simčić, doma nekje tam
od Postojne. Bival je svojačano
v Clevelandu, Ohio. Zelo bom
hvaležen, ako mi kateri rojakov
pošlje njegov naslov, ali pa če
on sam piše: Frank Santal, P.
O. Box 281, Cle Elum, Wash.
(Adv.)

ZA STARI KRAJ

Zima se bliža in s mrazom narašča-
je potreba in trpljenje. Povodni,
slaba letina, visoki davki in druge
naloge bodo potrebo letošnje zime
več kakor podvojile. Kdo drugi naj
pomaga, ako ne Amerikanci?

DENARNE POSILJATVE

so najboljša podpora in darila. Naša
banka ima lastne zveze s pošto in
bankami v starem kraju; in zato more
izskrbeti denarne posiljavitve hitro in
sposobno, po pošti ali bremejno, ter
po nizkih cenah. Mi tudi dolarja iz-
plaščujemo v Jugoslaviji.

DENAR IZ STAREGA KRAJA

Imajo mnogi rojaki dobiti, bodisi iz
bank, od privatnikov, od sodne itd.
Mi imamo v teh zadevah življene iz-
kušnje in zato vsakomur lahko ustre-
tamo.

NOTARSKA IN ODVETNIŠKE

POSLE

očekujemo mi tako za tujak, kakor tudi
v starem kraju. Pooblašča, kupne
pogoje, pobornice itd. lahko dobite
pri nas. Ako rabite v starem kraju
samoizjavo in točno odvetniško pomoč,
vam je lahko oskrbimo.

OSEBE IZ STAREGA KRAJA

mi hitro dobimo v Ameriko, ako jim
je vstop po zakonu dovoljen. Mi iz-
delamo lajave, prodaje za Washing-
ton in vse, kar spada zraven.

SKUPNO POTOVANJE ZA BOŽIČ

v stari kraj prigradimo na 4. dec. t. l.
na francoskem parniku "Paris." Po-
tnike bo spremljal uradni družbe.
Potniki naj ne priglasijo čim prej, zla-
sti nedržavljeni, da jim preskrbimo
še pred odhodom dovoljenja za pov-
nitev v Ameriko.

Ako želite potovati pred omenje-
nim datumom, nam pišite po vorni
red. Mi zastopamo vse linije in zato
lahko ustrelimo.

Vse dopise o teh zadevah naslovite
na banko

ZAKRAJSEK & ČEŠARK
455 W. 22nd Str.
New York, N. Y.

Manica Komarova:

"Ne boš ga imela!"

Ko sem bila zadnjič v moji rodni vasi, mi pravi brat: "Ali veš, komu je včeraj zvonilo?"

"Komu pa?"
"Pečakovemu Jernejcu."

"Pečak — Pečak — kdo je že ta — čakaj no..."

"No, no," mi pomaga brat, "na staro Japljevko se spomni!"

"Aha, da, da, zdaj pa že vem. Torej Jernejec je umrl. Kmalu je šel za svojo babico."

In zdaj mi je zamah stopila pred dušo dobrobrčna, stara, vsa sključena ženica, kateri sem se tolikrat nasmejala prav od srca.

V začetku svetovne vojne je bila Japljevka še živa. Stanovale je leta in leta v nizki bajtici pod klanec. Lahko bi bila bivala pri svoji hčeri, ki je bila omožena v dve uri oddaljeni vasi, toda starica bi — kakor je trdila sama — umrla od dolgočasje, ako bi morala iz bajte.

Hčerini sin Jernejec je tisti čas ravno toliko dorastel, da je moral odriniti na bojni polje. To je bil hud udarec za Japljevko, ki je, kar sem bila trdno uverjena, ljubila svojega vnuka še akoro bolj goreče, nego njegovo mater, svojo hčer.

Tudi vnuk je imel babico srčno rad. Dober fant je moral biti ta Jernejec, kajti le malo je bilo dni, da je ni razveselila s tako kartico, večkrat pa tudi s pisnom. Brati in sestrini ženici ni znala. To vse sem opravljala jaz in bila tako nekaka posred-

nica med njo in vnukom. Starica mi je bila za to srčno hvaležna.

Ko sem nekoč dokončala neko tako, od nje narekvano pismo, me potrese za ramo in pravi:

"Dekle, tebe pa mora naš Jernejec vzeti. Ti boš njegova žena. Nobena druga, da veš!"

Ta odločna in originalna snubitev me je silila na smeh. Toda premagala sem se in rekla z vso resnostjo:

"Oho, mati, zakaj pa jaz?"

"Zakaj neki... Nič ne vprašuj! Vedno mi pišeš in bereš pisma. Ali boš zastoj imela te sitnosti? Nobena ga bolj ne zasluži nego ti. No, saj ti pa takega moža tudi privoščim, Bog ve, da ti ga."

"Toda mati, kaj bo pa Jernejec rekel? Saj me menda niti ne pozna."

"O tisto pa le brez skrbi. Se bosta že spoznala, že Jernejec, le verjemi, bo takoj pri volji. Vedno me je vse ubogal in me bo tudi to. Samo prositi Boga, da bi vojaka minula, drugo se bo vse naredilo."

Pritrdila sem ji na vse in tako sem postala nevesta — brez ženine.

Kadar sva se potem s staro razgovarjali o Jernejcu, ga nisem več nazivala s krstnim imenom nego le z mojim fantom.

Kake tri mesece pozneje pa je bušnilo vms nekaj tako ugodnega, da je bilo mojega "nevestovanja" hipoma konec.

Lepega jesenskega dne hitim mimo Japljevke in stanovanja na polje. Starica me je morala zapaziti že od daleč, kajti že mnogo preje, preden dospem do bajtice, skoči ona z mladeničko

prošnjostjo čez prag, stopica mi naproti, maha z rokami in vpije:

"Ne boš ga imela! Ne smeš zameriti, toda imela ga pa ne boš!"

V tem pride do mene. Njen zgrban obraz je žarel veselja. Vsa začudena vprašam:

"Mati, kaj pa je pravzaprav?"

"Kaj je — seveda, ti še nič ne veš. Kolajno je dobil, kolajno!"

"Kdo?"

"Jernejec, kdo pa drugi. Ravno zdaj je pri meni njegova mati, naša Mina. Sam ji je pisal. O saj bo meni tudi, le čakaj boš že brala. Premiali, kolajno, srebrno ali še celo zlato, ne vem natančno. Postavil se je pa, naš Jernejec, kaj!"

"Joj, jej, pa še kako se je postavil," pritrjujem smeje. "Toda mati, kaj pa pomeni tisto, ko ste kričali, da ga ne bom imela?"

"Aha, saj res. Tole sem ti hotela povedati, tole. Kolajno je dobil. Sama veš, da to ni karolbo. To je že čast, ki jo dosežejo le bolj gospodski ljudje. Vem, da se zdaj moral večkrat hoditi tam okrog cesarja. Vidiš zato bo Jernejec potreboval kako bolj "nobel" ženo. Meni je sicer zelo žal, vedno sem mislila, da boš le ti njegova. Toda, kar ni, pa ni! Nič ti ni reči, Bog varuj, ali premalo gosposka si zdaj zanj, to je."

Mene je lomil smeh. Vendar sem se trudila reči kolikor mogoče resno:

"Imate prav, mati. Seveda jaz nikakor nisem več zanj."

"Vidiš no, kako si pametna. Ti sprevidiš, vsaka pa ne bi. No

saj radi tega ostanemo vseeno prijatelji, je?"

"Gotovo, mati."

Med tem stopi iz vaze Mina, Jernejcova mati. Skrivaj pokazuje na mater ter mi smehlja je nametljivo, češ: "saj jo poznaš."

Nato odhitim dalje, ne vedoč, naj se li smejem ali jezim na to preklicano kolajno, ki me je spravila ob ženino.

In ta Jernejec je sedaj umrl. Toda kakor je bil svoj čas nevede moj ženin, tako mi je tudi nevede ostal zvest, kajti moj brat je vedel povedati, da je Jernejec umrl kot samec.

3 POLJA VEDE**NAŠI PREDNIKI.**

Letošnji antropološki kongres Britanskega društva v Oxfordu je posvetil v najstarejšo dobo človeške zgodovine. Prof. Boyd Danks je poročal o bivalni prednikov sedanje- ga človeka, (Homo sapiens) takozvane neandertalske rase. To bitje je živel v dobi pleistocena, poznalo je delati kamenito orodje in vžigati ogenj, vendar pa mislilo, da to še ni bil pravi človek. Anthropolos Neandertalsis spada med zastopnike porajajočega se človeka (men in the making). Njegovi možgani so bolj ali nič oprijemljivi, nego človeških. Ta prednik ni imel podbradka in torej tudi ni mogel govoriti. Premikal se je sključen, z rokami segajoč do tal, kakor si pomagata dandanes gorila.

Lobanje neandertalskih lovcev so našli v Belgiji, Franciji, v Gibraltarju in v Palestini. Neštevilo kamenito orodje kaže, da so živeli ti divjaki po vsem velikem pleistocenu kopnem od tečaja pa do Saharskega morja, ki je valovilo nad sedajno puščavo. Severna Afrika tedaj še ni bila ločena od Španske, Italije se je držala Tunis, Egejskega morja še ni bilo, na mestu našega Jadrana pa je tekla velika reka. Tudi ni bilo Rokavskega zaliva, ki je tvoril strugo Seine, orjaški Ren pa je tekel v Severno morje. Viala, Odra in Dvina so bile njegovi pritoki. Ognjeniki so bljuvali na mestih sedanjih planinskih jezer. Neandertalsci so po planjavah Evrope in severne Afrike lovili tropake živali. Domočina teh lovcev je menda v južnih predelih Azije.

Tisoletja pozneje, začetkom kvaternarne dobe, so prišli v Evropo živali severne in americe, njim pa so sledile — menda iz severne Azije — prve hord pravih ljudi, takozvanih lovcev-umetnikov, ki so zapustili znane slike po stenah jam v severni Španiji. Ta, takozvana originalna ali cromagnonska rasa je dosegla že znaten nivo kulturnega razvoja. Prof. Flare miali, da so ti lovci dolgo potovali v zmernem podnebjju od Maroka in do Perzije preden so prispeli v Evropo. Naši predniki so bili temnolasi, temnokoki in rjave polti. Stalno uživanje hrane z rokami je imelo za prvo posledico izpremenitev lobanje; zmanjšali so se namreč nazven štrleči obrvi oboki, težja čeljust pa se je premaknila nazaj. Glava je postala na ta način bolj okretna. Sledilci rod — homo — že ni imel več sključene postave in do tal segajočih rok napol oprijemljivi neandertalske. Sicer pa kažejo velike razlike prvotnih posameznih ras, da vse sedanje človeštvo nima enih in istih prednikov. Od Sahare do Perzije in južnoruske stepe so živeli nekoč dolgoglavci divjaki, na jugu pa kratkoglavci. Obe skupini sta menda enako stari in od njih izvira sedanje človeštvo.

Helij iz vavila.

Berlinskemu kemiku Petersu in njegovim tovarišem se je posrečilo dobiti helij iz vavila.

Če je ta vest resnična, pomeni to odkritje velikanaki napredek v moderni kemiji. Bil bi namreč to prvi primer preobrazene elementa v drugega. Učenjaki so že večkrat delali silne poskuse, ki so se pa vedno izkazali za neuspešne. Petersove metode pa so baje tako pre-

eizne, kontrolirane in natančne, da je pomota skoro izključena.

Procedura izpreminjanja vodik v helij se vrši na ta način, da učinkujejo fino razdeljene kovine kot katalizatorji. Že delj časa so znanstveniki pričakovali, da se jim posreči rešitev problema. S tem, da se je načrt uresničil, so potrjena vsa pričakovanja in s mirno vestjo lahko rečemo, da stojimo pred začetkom nove dobe v fiziki in tehniki. Elementi so sestavljeni iz atomov, ki se razlikujejo po številu elektronov. Če se število elektronov izpremeni, je mogoče elemente preobraziti, ker se s tem doseže sproženje energije, katere je komaj mogoče označiti s številkami.

Praktični pomen Petersovega odkritja je zelo dalekosežen. Razume se, da je vest o preobrazbi vodik v helij zbudila velikansko senzacijo. Ker je Peters Nemeč, bo prineslo njegovo odkritje predvsem Nemčiji velikanske dobičke. Tudi Nemčija bo sedaj polnila svoje zračne ladje s helijem, kakor so že delali dolej Američani. Helij ima kot polnilo za zrakoplove pred vodikom to prednost, da je mnogo lažji in da ni občutljiv za ogenj.

NAROČNIKI POZOR!

Znamenje (Sept. 30-1928) pomeni, da vam je naročnina potekla ta dan. Pomnite, da vam lista ne ustavlja. Ako lista ne prejmete, je mogoče vstavljen, kar ni bil plačan. Ako je vaš list plačan in ga ne prejmete, je mogoče vstavljen vlad napadnega naslova, pišite nam dopisnico in navedite stari in novi naslov.

Naši zastopniki so vsi družbeni tajniki in drugi zastopniki, pri katerih lahko plačate naročnino.

Naročnina za celo leto je \$5.00 in za pol leta pa \$2.50. Člani S. N. P. J. doplačajo za pol leta \$1.90 in za celo leto \$3.80.

Za mesto Chicago in Cincin za leto \$6.50, pol leta \$3.25, za člani \$5.50.

Za Evrope stane za pol leta \$4.00, za vsa leta pa \$8.00.

Tednik stane za Evropo \$1.70. Člani doplačajo samo 50c za poštnino.

Naročnino lahko tudi sami pošljete na naslov:

UPRAVNIŠTVO
"PROSVETA"
2657 E. Lawrence Ave.
CHICAGO, ILL.

Vagabund znanca.

Znanec: "Ali že imaš kako mesto?"
Vagabund: "Skušam priti v banko."

Znanec: "Kdaj pa?"
Vagabund: "Po noči."

Ne more razumeti.

Sinček: "Mama, zakaj pa ima nevesta vedno belo obleko?"
Mama: "Ker je bela barva znak veselja."

Sinček: "Zakaj pa ima ženina vedno črno obleko?"

GROZDJJE - NEWYORŠKO - GROZDJJE

Rojakom v Milwaukee in daljni okolici naznanjam, da tudi letos prodajam PRVOVRSTNO IN NAJBOLJŠE NEWYORŠKO GROZDJJE.

Rojaki, kateri ste namenjeni kupiti grozdje, storite takoj potrebne korake in si tako zagotovite točnejšo postrežbo.

Moja petnajstletna izkušnja v tem poslu vam je lahko najboljša garancija, da boste dobro in vestno postreženi.

Vse pošiljave bodem osebno nadzoroval, najsibo na drobno ali na debelo. Na zahtevo si lahko zagotovite tudi cele vagone hrkati.

Za obilna naročila se toplo priporočam vsem rojakom.

LOUIS BEWITZ

5225 National Avenue Tel. West Allis 678

KNJIŽEVNA MATICA S. N. P. J.

ima v zalogi stotine knjige:

AMERIŠKI SLOVENC — izvrstna knjiga, obsega 682 strani, trdo vezana, vredna svoje cene, stane...\$5.00
Slovensko-Angliška Slovnica — zelo poštena in lahko razumljiva knjiga za učenje angleščine, s dodatkom raznih koristnih informacij, stane samo...\$2.00
Zakon Biogenesije — tolmachi naravne zakone in splošni razvoj, knjiga iz katere zamorete črpati mnogo naukov za telesno in duševno dobro...\$1.50
Pater Malaventura — V Kobaridu — zanimiva povest iz življenja ameriških franciskanov, in dolživljaj rojaka, izvrstno spopolnjena s slikami...\$1.50
Zajedaki — resnična povest in prava ilustracija dolejši skritega dela življenja slovenskih delavcev v Ameriki...\$1.75
Jimmie Higgins — krasna povest, ki jo je spisal sloviti ameriški pisatelj Upton Sinclair, poslovenli pa Ivan Molek...\$1.00
Zapisnik 8. redne konvencije S. N. P. J., 262 strani mehko vezana, stane samo...50c

KNJIGE KNJIŽEVNE MATICE SE DOBE

pri naših društvenih tajnikih in drugih zastopnikih, namreč dosejati jih imajo v prodaji poleg društvenih tajnikov tudi:

William Siler, 6404 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio.
Anton Jankovich, 1171 Norwood Rd., Cleveland, Ohio.
Anton Bokal, 727 E. 157th Street, Cleveland, Ohio.
John Krizan, 13111 Bealington Ave., West Park, Ohio.
Andrew Vidrich, R. F. D. 7, Box 193, Johnstown, Pa.
John Rimac, 5555 Russell St., Detroit, Mich.
Frank Stolar, 12705 St. Aubin, Detroit, Mich.
John Golob, Box 144, Rock Springs, Wyo.
Proletar, 3639 W. 26th Street, Chicago, Ill.

Ali pa pišite ponje na:

KNJIŽEVNA MATICA S. N. P. J.
2657 So. Lawrence Ave., Chicago, Ill.

TISKARNA S. N. P. J.**SPREJENA VSA V TISKARSKO OBRT SPADAJOČA DELA**

Tiska vabila za veselice in shode, vizitnice, častnike, knjige, koledarje, letake itd. v slovenskem, hrvaškem, slovaškem, češkem, nemškem, angleškem jeziku in drugih.

VOĐSTVO TISKARNE APELIRA NA ČLANSTVO S. N. P. J., DA TISKOVINE NAROČA V SVOJI TISKARNI

GENE ZMERNE, UNISKO DELO PRVE VRSTE
VSA POJASNILA DAJE VOĐSTVO TISKARNE

Pišite po informacije na naslov:
S. N. P. J. PRINTERY
2657-59 South Lawrence Avenue, Chicago, Ill.

TAM SE DOBE NA ŽELJO TUDI VSA USTREMA POJASNILA

J. S. Machar:
RIM
Poslovenli V. M. Zalar.

I.

Konec kot-uvod.

Ne, vendar ni dobro piti iz fontane di Trevi!

Sedim spet tu na Dunaju, z dušo pa še vedno nisem tu. Zdi se mi, kakor da bi bilo treba odgrniti z oken zagrinjala in spustiti malo več svetlobe v sobo — pa okna niso zagrinjena in sunaj si se oktobrske solnce z vsemi močmi, kar mu jih je še ostalo. V zraku je vlažno, in modro nebo je kar nekako skaljeno. Čutim, da pritiska skozi stene moje sobe zoprn hlad. Blizu nekje se glasi odurni krič vran. Teži me vonj mrtvega listja, uvelih cvetic in šelestenje golih vej. Tesno in žalostno je. In če pogledam skozi okno na mesto — kako zoprn, trezen in filistrajski je ta-le Dunaj!...

Ne, vendar ni dobro piti iz fontane di Trevi!

Ravno tak solnčen, gorek dan je bil, ko sem jo obiskal zadnjičkrat. Zlat dih je ležal na uličnem tlaku, nebo je bilo temnosinje, kakor ga človek vidi le na jugu, zrak čist in svež — in jaz sem se šel poslavljati od Rima k fontani di Trevi. Tudi drugi delajo tako.

Sedel sem na kamnato klopec kraj vodnjaka, zagledal sem se v velikega mramornatega Oceanusa, v skupino tritonov, v kviku se vpenjajoče morske konje, v nagrmadene skale, ki jim iz razkanih sten izvirajo čurki arebrne vode in se strmoigravo pode doli, poslušal sem to sumno godbo — in še vedno si nisem mogel prav prepričevalno dopovedati, da je to trenutek ločitve, da je to moj zadnji dan v Rimu. Med skalami, z mahom poraslimi, visli drobni listi preprote, dno vodnjaka pokriva vesela preproga rastlinstva, voda šumi prebrno, brezskrbno, in sementertja se ti zdi, kakor bi odzvela vsa ta skupina kamenitim orjakov in živali, giblje se, poskakuje, kliče in kriči kakor zna, se obrizgava z vodo, miga ti in te vabi k sebi — na vse drugo bi človek mislil, le ne na ločitev, ko bi sploh mislil.

Sedel sem, gledal, poslušal — eden tistih redkih trenutkov, ko se človek iznebi vsega in živi, kakor pač žive cvetlice, kameni in ptice, v animalnem veselju nad solncem, toploto, svetlobo in lepim dnem.

Kar udari dvanaajsta. Oglašila se je z vseh strani, na Angelskem gradu je zagrmel top, in z nekaterih stolpov se je razlegel zvok poldanskih zvonov. Vstal sem. Čutil sem, da se me je spet oklenila usoda človeška, zavedel sem se, da je treba vzeti slovo.

Nagnil sem se k vodnjaku, zajel iz njega v periklo vode, te čiste Aqua virgo, devičke vode — pred dvesto leti je našla njen izvir latinska deklica in ga je pokazala žejnim rimskim vojakom — napil sem se, vzel novec in ga vrgei v sredo gladine: — Da bi prišel spet v Rim! — sem pri tem rekel na glas.

Tako delajo tudi drugi.

In v tem trenutku me je prevzela tesnoba, ki se je dolej še nisem iznebil.

Ne, vendar ni dobro piti iz fontane di Trevi!

Danes umevam, kaj je pomenilo antičnemu Rimljanu biti izgnanemu iz mesta. Razumem, da je Ovid v Tomi moral umreti otočno; da je cela vrsta izgnanih na ta ali oni otok raje izbrala smrt nego bi pogrešala iz Rima.

Jasno mi je, kaj je gnalo barbare k temu arcu sveta, in zakaj so ti, ki so imeli na ustnicah ime revnega nazaretskega tenarja, ravno tu postavili prestol vladne nad človeškim duhom. Umevam to hrepenenje srednjeveških kraljev in cesarjev po tem mestu, in navdušenje milijonov in milijonov romarjev, ki so radovoljno prevzeli težave daljnega pota, ki so kljubovali neprilikom in težavam in so tvegali premoženje, zdravje in življenje! Čutim, kakšen čar vleče sem umetnike, sanjače, navdušene in blazirane ljudi, bogataše in reveže, ljudi vseh stanov in vseh narodov!

Mesto edino, mesto čudovito!

Mesto, nešteto krat zavzeto, nekočkrat razdejano, mesto, kjer se je val človeštva dvignil najvišje in padel najgloblje, mesto največje svetlobe in najpustejše teme, najjasnejše kulture in največje neumnosti, najhladnejšega razuma in najbolj nazadnjaške abotnosti — edino mesto na svetu!

Mesto, kjer se steka zgodovina vsega človeštva. Stari Rim v svojih molčeh in ponosnih razvalinah. Papeški Rim, roparski, ošabni, zoprn, ki stoji zdaj v znamenju neodvratnega razpada. Kraljevski Rim, mladi, živahni, z aspiracijami dediča starega Rima, ki ga kliče iz grobelj in takopava izpolni plasti zemlje.

Ni veliko to mesto. Če gleda človek s Petrina na Prago, bi skoraj dejal, da je Praga obširnejša.

Ni posebno krasno to mesto. Pogleda s Františkovega nabrežja na Hradčane, tako-le v maju, ko stoji na levo Petrin kakor s snegom posut, bi človek tu iskal zama. In poleg tega je kraljevski Rim ubil še teh par prospektov, ki paradirajo na vseh slikah in razglednicah. Če na pr. gledamo s Monte Pincio proti sv. Petru, se nam postavi mogočno poslopje nove justične palače pred Vatikan in kvari tradicionalno sliko, in če gledamo dalje čez Angelaki most proti sv. Petru, vidimo nekaj strahovitega, česar dolej ne zapazimo na nobeni sliki in razglednici: ta stari most izginja v omrežju dveh temo skupaj stoječih modernih železnih mostov — in tradicionalna slika je spet uničena. Kakor sem že omenil: na nobeni sliki in razglednici ni tega videti — Rimljan si je prihranil svoje mostove zase in stare slike brez mostov za svet.

In to mesto ni ravno izmed najbolj zdravih. Opustošena Campagna se mašuje svojemu uničevalcu s strašno malarijo. Nositelji te bolezni so drobni komarji, in v mesecih juliju in avgustu se razvijajo najbolj. In taka-le malarija je včasih leta in leta grozovit spomin na Rim.

In vendar je to mesto edino na svetu. Zato, ker je središče zgodovine človeštva, ker človek to zgodovino tu takorekoč obseže, vidi in pregleda — in naenkrat se mu zazdi, da je vse to bilo in je silno majhno, neumrljivo ti postane umrljivo, neskončno končno — človek se približa sebi, ničevost vsega človeškega stopi v njegovo dušo, začuti ničevost svojega življenja in ničevost življenja narodov, vlad in držav, in tak občutek je nazadnje tudi lahko čudovit in tragično-krasen.

In tak občutek imaš lahko le v Rimu.

Napil sem se iz fontane di Trevi. V moji duši živi otočnost in želja po tem večnem mestu. Morda je nekoliko preženem s pisanjem, morda vendar spet zagledam kdaj Rim — človek na take stvari upa, dokler živi, morda se je iznebil tudi nekoliko z govorjenjem. Kajti vsakemu, ki ga imam rad, svetujem zdaj: Pojdite v Rim! — (Dalje prihajajo.)